

רשימות

בפרשת השבוע

סוכות

שמות פרק כ"ו פסוק ט"ו

עצי שיטים עומדים

על מילות הפסוק "עצי שיטים עומדים", אומר רש"י: זקופים, שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים, להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש.

פירוש: כאן בקרשים שישנם שתי אפשרויות או לשכב או לעמוד צריכים שיהיו עומדים, וכלשון הפסוק "עומדים", אך אם אין אפשרויות נוספות כמו בבדים הנתונים בצידי הארון ושם לא נאמר עומדים אלא [כה יג-טו] "ועשית בדי עצי שיטים" ו"בטבעת הארן יהיו הבדים", ודאי צריך שישכבו.

[בעמודי הפרכת נאמר (כו לב) "ונתת אתה על ארבעה עמודי שיטים מצפים זהב", הגם שלא כתוב שיהיו עומדים, צריך גם שיהיו עומדים (וגם שיהיו דרך גדילתן, כמובאר לקמן ברש"י), כי היו רק ארבעה עמודים שעליהם נתנו את הפרכת, ולכן לא שייך כלל שישכבו כמו אצל הקרשים].

ואף שברש"י אצלינו לא נאמר שהקרשים צריך שיעמדו לאותו כיוון שבו הם צמחו וגדלו, אך בגמרא כתוב מפורש שצריך להעמיד את הקרשים לכיוון שבו גדלו, שכך נאמר בגמרא בסוכה [מה:]: אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בר יוחאי כל המצות כולן [רש"י]: "כגון קרשי המשכן ועמודים ולולב והדס וערבה". (לא זכר אתרוג שמפאת כובדו עוקצו למעלה, וכן הוא מהודר יותר כשפטמתו למעלה), אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר "עצי שיטים עומדים", תניא נמי הכי "עצי שיטים עומדים" שעומדים דרך גדילתן, משמע שידעו להבחין בעץ את כיוון גדילתו גם לאחר הורדת הענפים ממנו, ואפילו אם קשה לידע הדבר, נוכל לומר שבזמן שכתרו העץ עשו בו סימן לידע את דרך גדילתו וצמיחתו. [הלכה זו מצינו גם בירושלמי [ברכות פרק חמישי סוף הלכה ב'] וכך נאמר שם "חזקיה בשם רבי ירמיה ארבעת מינין שבלולב ניטלין דרך גידוליהן". וצריך לדעת האם יש דברים בגו שהובא הלכה זו מיד לאחר הלכות הבדלה במוצאי שבת].

ואם המצוה הוא בעצים ירוקים עם העלים כמו במצות ד' מינים, ששם רואים בעיניים את כיוון הגדילה, ודאי שיותר קל להעמידם דרך גדילתם.

עוד מצינו בשו"ת מהר"י וויל (סי' קצא ד"ה לולב, דבריו הובאו גם במגן-אברהם בתחילת סי' רצז) לגבי ברכת הריח שהיא חלק ממצות הבדלה במוצאי שבת, לגבי צורת אחיזתו של ההדס, שכתב: "וכן כשמברך בורא עצי בשמים בכל מוצאי שבת צריך שיהיה כדרך גדילתו". ואין להקשות עליו מה חידש הוא הרי היא גמרא ערוכה בסוכה כמו שזכרנו שיש ליטול הענף כדרך גידולו, אינו קשה כלום, כיון ששם הרי המצוה היא ענף או עץ או קרש ועל זה נאמר שצריך שיהיה עומד דרך גדילתו, אך כאן המצוה היא להריח בעלמא ולא נאמר כלל שיהיה על עץ, אלא על כל דבר המריח. [ואולי כיון שמזכיר בברכה את הלשון "עצי בשמים", מכך מסיק המהרי"ו שצריך לאחזו כדרך גדילתו בשעת ברכתו, (ולא בשעה שמריח, שאז הדרך שמורידו לאפיו)].

עוד י"ל שמנהג הבשמים בהבדלה זהו רק מנהג של מצוה, כמו ששמע בטור (או"ח סי' רצז) שכתב: "ומברך על הבשמים אם יש לו, ואם אין לו אין צריך לחזור אחריהם, שאין מברכין עליהן אלא להשיב הנפש שהיא כואבת מיציאת השבת", מה שאין כן במצוות אחרות כגון נטילת ד' מינים, שזהו מצוה מן התורה, והייתי אומר שרק אז יש מצוה לנטלם כדרך גדילתם.

[ודבר גדול וחשוב הוא שהקשרים יהיו בעמידה שכן נדרש במדרש שהוא כנגד דברים של מעלה שכן נדרש במדרש רבה (תרומה פרשה לג ד) וז"ל "רבי ברכיה פתח "לך ה' הגדלה והגבורה... כי כל בשמים ובארץ", אתה מוצא כל מה שברא הקדוש ברוך הוא למעלן ברא למטן... למעלן "שרפים עומדים ממעל לו", למטן "עצי שטים עמדים"].

שמות פרק ל' פסוק ל"ד

וחלבנה

רש"י: בושם שריחו רע, ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת, ללמדנו, שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניתנו ותפילתנו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו [כריתות ו].

פירוש: שכמו שהחלבנה כשהוא לבד הוא ריח רע, וכשהוא ביחד עם הסממנים האחרים הוא הופך לריח טוב, כמו כן עלינו לצרף לתפילתנו את פושעי ישראל, ואז יתקבלו התפילות [זה המקור שאומרים בליל יום הכיפורים "אנו מתירים להתפלל עם העבריינים", ראבי"ה יומא תקכח] ויש להסביר שלא רק בגלל שהחלבנה בטל באחרים, ואין מריחים אותו יותר, אלא י"ל יותר מזה, שהריח הרע בצירוף הבשמים האחרים, נהפך בעצמו ומשתנה לריח טוב בגלל הצירוף, וכמו כן הפושע מישראל נהפך לריח טוב, כשהוא בא להצטרף למנין בתענית ובתפילה, כיון שהקב"ה שמח שכל הסוגים בעם ישראל מתפללים אליו ביחד, כיון שהפושע מושפע לטובה מסביבותיו ומתחזק על ידי הסובב אותו בתפילה, וכן בגלל התענית.

והוא חידוש שאפשר לצרף אותם איתנו, ולולי הפסוק והדרשה הזאת היינו אומרים שאין לצרף עמנו את פושעי ישראל לתפילתנו, כי הרי מצינו שאפילו להסב לאכילה עם אנשים שאינם מהוגנים, אנשי ירושלים לא היו מסיבים איתם.

דבר דומה מצינו במדרש על חג הסוכות [ויקרא רבה ל, יא] וכך נאמר שם " דבר אחר פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש ביניהם שיש בהם תורה ואין ביניהם מעשים טובים, ענף עבות אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש ביניהם שיש בהם מעשים טובים ואין ביניהם תורה, ערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש ביניהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והם מכפרים אלו על אלו".

ויש בנותן טעם להביא את דברי הפייט [בסילוק ליום הראשון לחג הראשון של סוכות] ששם הדברים מובאים בתוספת דברים, וז"ל "וכמו בעץ הדר ריח וטעם, כן בעם זו בעלי מצות ודת נועם, וכמו בכף תומר טעם ולא ריח, כן בעם זו בעלי מצות בלא דת ריח, וכמו בעבות ריח וטעם מר, כן בינימו הוגי דת וחכם מר, וכמו ערבה בלא טעם וריח, כן בינימו עקשים אטומים מלהריח, וכמו עץ פרי עלי סרק מחפים, כן ישרים עלי רשעים מחופפים, וכמו הם אגודים אלה באלה, כן תלויים אלה באלה, למשון אלה את אלה, ולכפר אלה על אלה".

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו haseforum@gmail.com